

بررسی حکم اجتناب از طاغوت و ارتباط آن با جشنواره‌های بین‌المللی

محمد فتح الهی فر

طلبه حوزه علمیه قم

مهدی فتح الهی فر

طلبه حوزه علمیه قم

ابوالفضل فتح الهی فر

طلبه حوزه علمیه مدرسه معصومیه

چکیده:

این پژوهش به تبیین مفهوم اجتناب از طاغوت و بررسی ابعاد مختلف آن در زندگی فردی و اجتماعی مسلمانان می‌پردازد. طاغوت، از ریشه طغیان به معنای تجاوز از حدود الهی، شامل هر موجود یا نهادی می‌شود که انسان را از مسیر بندگی خداوند دور کند. اجتناب، به معنای دوری کامل از طاغوت، یکی از ارکان اساسی توحید است که در قرآن کریم و روایات اهل بیت (ع) مورد تأکید قرار گرفته است. در این مقاله، ابتدا مفهوم طاغوت و اجتناب از منظر لغوی و اصطلاحی بررسی شده و سپس به تحلیل دلایل قرآنی و روایی مربوط به وجوب اجتناب از طاغوت پرداخته می‌شود. همچنین، با بررسی مصادیق اجتناب از طاغوت در شئون مختلف زندگی، ارتباط آن با حضور مسلمانان در جشنواره‌های بین‌المللی تبیین می‌گردد. این پژوهش نشان می‌دهد که جشنواره‌های بین‌المللی اغلب در راستای تقویت و مشروعیت‌بخشی به نظام‌های طاغوتی برگزار می‌شوند و شرکت در این رویدادها، به‌ویژه اگر منجر به تقویت جایگاه طاغوت شود، حرام است. در مقابل، حضور در مراسمی که در راستای تقویت نظام اسلامی باشد، نه تنها بدون اشکال است، بلکه می‌تواند مستحب یا واجب نیز باشد. بررسی این موضوع با استفاده از منابع قرآنی، روایات اهل بیت (ع) و دیدگاه‌های فقهی، چشم‌اندازی دقیق به تعامل مسلمانان با این قبیل رویدادها ارائه می‌دهد.

کلید واژه : اجتناب از طاغوت، جشنواره‌های بین‌المللی، نظام اسلامی، حرام، احکام فقهی

۱. مقدمه

یکی از اصول اساسی دین اسلام، توحید است که به معنای پرستش یگانه خداوند و نفی هرگونه شراکت در عبادت و فرمان برداری است. این اصل، پایه و اساس اعتقاد و رفتار مسلمانان را تشکیل می دهد و از دو رکن اصلی "عبودیت خداوند" و "کفر به طاغوت" تشکیل شده است. اجتناب از طاغوت به معنای دوری از هرگونه ارتباط، پیروی و حمایت از طاغوت به عنوان یکی از ابعاد عملی توحید، در آیات متعدد قرآن کریم و روایات اهل بیت (ع) مورد تأکید قرار گرفته است.

از سوی دیگر، در دنیای معاصر، جشنواره ها و رویدادهای بین المللی در حوزه های علمی، فرهنگی، ورزشی و هنری، به عنوان ابزارهایی قدرتمند در راستای تقویت یا تضعیف نظام های حاکم عمل می کنند. این جشنواره ها که به ظاهر با اهداف علمی یا فرهنگی برگزار می شوند، غالباً با انگیزه های سیاسی و در راستای مشروعیت بخشی به نظام های خاص طراحی شده اند. از این رو، شرکت یا عدم شرکت در چنین مراسمی می تواند پیامدهای عقیدتی و فقهی مهمی برای مسلمانان داشته باشد.

این مقاله با هدف بررسی مفهوم و حکم اجتناب از طاغوت و رابطه آن با شرکت در جشنواره های بین المللی تنظیم شده است. ابتدا به تبیین مفاهیم کلیدی طاغوت و اجتناب پرداخته و سپس با استناد به منابع قرآنی، روایی و فقهی، حکم اجتناب از طاغوت را تبیین می کند. در ادامه، ارتباط این حکم با رویدادهای بین المللی و تأثیر آن بر موضع گیری مسلمانان در این زمینه بررسی می شود. هدف اصلی این پژوهش، ارائه دیدگاهی روشن و مبتنی بر مبانی اسلامی برای تصمیم گیری در مواجهه با این چالش های معاصر است.

۲. تعریف طاغوت و اجتناب

این بخش به بررسی دقیق مفاهیم کلیدی مقاله، یعنی "طاغوت" و "اجتناب" می پردازد:

- **طاغوت:** از طغی و طغیان گرفته شده است که در لغت، به معنای تجاوز و گذر از حد معنا شده است، آن حد را خواه عقل خواه شرع معین کرده باشد. *راغب اصفهانی در معنای طاغوت می گوید:* هر متعدی و هر معبودی غیر از خداوند متعال طاغوت است. در اصطلاح شرع هم طاغوت به همان معنای لغوی یعنی طغیان و تجاوز از حدّ به کار می ورد. علامه ی طباطبایی در تفسیر المیزان می فرماید: « لفظ طاغوت بر وزن ملکوت و جبروت است که معنای مبالغه نیز دارد. طاغوت بر هر چیزی

استعمال می شود که وسیله‌ی تجاوز از حد و حق بوده و باعث طغیان باشد، مانند انواع معبودهای غیر خدا، امثال بت‌ها، شیاطین، جن و پیشوایان ضلالت از بنی آدم و هر متبوعی که خداوند راضی به پیروی از او نیست.»

- **اجتناب:** از ماده «جنب» است. این ماده در دو معنا استعمال می شود: ۱- جنب و سمت و ناحیه [این معنا در فارسی هم رواج دارد] ۲- دوری و فاصله گرفتن؛ و «جنب» را هم از همین باب گویند که به خاطر وضعیتی که بر او عارض شده باید از نماز و مسجد و ... اجتناب کند. اجتناب در محل بحث در این باب به معنای دوم یعنی دوری کردن و فاصله گرفتن است. یعنی دوری کردن از طاغوت واجب است، آیت الله جوادی در معنای اجتناب از طاغوت می فرماید «اجتناب یعنی اینکه قرار دادن در کناری و خود در جای دیگری استقرار داشته باشی و کاملاً از هم جدا باشند تا صدق اجتناب کند و اگر التقاط و اختلاط پیش آید صدق اجتناب از طاغوت نمی کند.»

۳. مصادیق اجتناب از طاغوت

یکی از دلایل حرمت جایزه در جشنواره های بین المللی اجتناب از طاغوت است. برای استدلال به این گزاره پس از تعریف طاغوت و اجتناب باید حکم وجوب اجتناب از طاغوت از ادله استخراج شود سپس ربط اجتناب از طاغوت با جشنواره های بین المللی تبیین شود:

بنابراین اجتناب از طاغوت یعنی عدم تعامل و هر گونه ارتباط و نزدیکی داشتن است. البته روشن است که ممکن است در شرایطی خاص اذن داده شود ولی بحث در حالت عادی است. حال که معنای اجتناب و طاغوت روشن گردید باید بررسی شود حکم آن در اسلام چیست؟ گفته شد که کلمه ی توحید یعنی لا اله الا الله، دو رکن دارد. ۱- نفی طاغوت ۲- عبودیت و بندگی خدای متعال. چنان که در گفتار قبل گذشت قرآن کریم اجتناب از طاغوت را رکن توحید می داند. خداوند متعال در آیات متعددی امر به اجتناب از طاغوت کرده است و به این مهم تصریح فرموده است تا جایی که فلسفه ی بعثت انبیا را پرستش خدا و نفی طاغوت بیان می فرماید. اگر کسی از این دو اصل تخطی کند را گمراه می داند.

در گفتار قبل آیاتی از قرآن کریم و روایات متعددی که مومنان را از نزدیکی به طاغوت بر حذر داشته اند ذکر گردید که برای رعایت اختصار از ذکر مجدد آنها خود داری می شود. چنانچه ملاحظه شد این روایات بیانگر این مهم است که هر گونه حشر و نشر و تعامل با طاغوت مورد نهی شدید شارع مقدس است و در بردارنده ی عذاب الهی می باشد. با وجود چنین نهی ای از جانب شارع مقدس برای مومنین جایز نیست با طاغوت ارتباط و تعامل داشته باشد. در روایتی از امرا المومنین علیه السلام چنین آمده است که: «هر حاکمی که غیر مطابق با گفتار ما اهل بیت، حکم کند، طاغوت است و سپس این آیه را تلاوت فرمود: «يُرِيدُونَ أَنْ يُتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ» سپس فرمود: «به خدا قسم! بسیاری از مردم، این کار را کردند و حکومت طاغوت را پذیرفتند و به این سبب شیطان به گمراهی ابدی و غیر قابل بازگشت گمراهشان کرد. و کسی جز ما و شیعیانمان از مصداق شدن در این آیه نجات پیدا نکرد و غیر از اینان (ائمه و شیعیانشان) همه هلاک شدند و هر کس حق آن‌ها را نشناسد و به جا نیاورد از رحمت خدا دور می شود.»

در این حدیث شریف امیر المومنین علیه السلام هر نوع تحاکم به طاغوت را گمراهی و هلاکت می داند. روشن است که تحاکم و رفع مخاصمه به خودی خود مشکلی ندارد، بلکه در برخی موارد لازم است. اما آنچه باعث گمراهی و هلاکت می شود رجوع به طاغوت است.

همچنین در روایت عمر بن حنظله که ذکر آن گذشت امام صادق علیه السلام تحاکم و رجوع به طاغوت را مجاز ندانسته اند. رجوع به طاغوت از نظر شرع آنقدر مورد مذمت است که اگر کسی برای دادخواهی حق خودش به طاغوت رجوع کند و توسط نظام طاغوتی به حقش برسد. به آنچه که رسیده ولو حق مسلم خودش باشد سحت و حرام است چون به طاغوت نزدیک شده و آنچه که به دست آورده است از مجرای طاغوت بوده است. آیت الله فاضل لنکرانی در این مورد می‌فرماید «آنچه که با حکم طاغوت گرفته شود حرام است گر چه حق خود انسان باشد، همانطور که در روایت مقوله حنظله آمده است. در این روایت علت حرمت دریافت حق بوسیله طاغوت ذکر شده است در حالیکه خدای متعال در قرآن امر فرموده به طاغوت کفر بورزید»

اما مسئله ای که باید روشن شود این است که دوری کردن از طاغوت چه حیطة ای دارد، به عبارتی دوری کردن مطلق و عام است و شامل هر ارتباطی می‌شود یا شامل موارد خاصی می‌شود؟ که با ذکر برخی از این ادله به جواب این پرسش پرداخته می‌شود.

اجتناب از طاغوت مصادیق یا مراحل دارد که شدیدترین آن جنگیدن و مقاتله با طاغوت است قرآن کریم می‌فرماید « کسانی که ایمان آورده‌اند در راه خدا می‌جنگند، و کسانی که کفر ورزیده‌اند در راه طاغوت [هر طغیانگر نافرمان حق] می‌جنگند، پس شما با یاران و دوستان شیطان بجنگید، که بی‌تردید مکر و فریب شیطان همواره [در برابر تدبیر الهی] ضعیف است».

یکی دیگر از مصادیق اجتناب از طاغوت عدم اطاعت و حتی عدم گوش دادن به سخنان طاغوتیان است امام باقر (علیه السلام) -امام صادق (علیه السلام) از پدرش (علیه السلام) روایت فرمود: شما کسانی هستید که از عبادت طاغوت اجتناب ورزیدند؛ و کسی که از [فرد] سرکش و جباری اطاعت کند در واقع او را عبادت کرده است¹. در این روایت اطاعت طاغوت را عبادتش می‌داند و عدم اطاعت از طاغوت اجتناب از آن است. اما در روایت دیگری اجتناب را شدید تر می‌کند تا جایی که گوش دادن را هم مصداق عبادت می‌داند. بنابراین گوش ندادن به سخنان طاغوت هم مصداق اجتناب از طاغوت می‌شود. علی بن یقطین از امام باقر علیه السلام نقل میکند « کس که به سخن گوینده ای گوش کند او را عبادت کرده است. اگر گوینده از خدا بگوید خدا را عبادت کرده است ولی اگر گوینده از شیطان بگوید شیطان را عبادت کرده است».

از دیگر مصادیق اجتناب از طاغوت براءت از دشمنان اهل بیت علیهم السلام است. «امام باقر علیه السلام به خطاب بن سلمه می‌فرماید: «خداوند هر پیامبری را که مبعوث کرد، بر اساس ولایت ما و براءت از دشمنان ما بود و این معنی کلام خداوند است که می‌فرماید: «وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُمْ مَّنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ [عده‌ای گمراه شدند] به خاطر اینکه آل محمد (علیهم السلام) را تکذیب کردند، سپس فرمود: «فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ».

کفر به طاغوت، به معنای تبری جستن و عدم پذیرش آن است. راغب اصفهانی در المفردات می‌نویسد: گاهی از براءت جستن، به کفر تعبیر می‌شود: « ثم يوم القيامة يكفر بعضكم ببعض » و همچنین در آیه شریفه « انی کفرت بما اشترکتمونی » وقتی می‌گویند فلان کس به شیطان کفر ورزید، به معنای آن است که ایمان آورده و با شیطان مخالفت کرده است. «فمن يكفر بالطاغوت ويؤمن بالله».

شاید اولین چیزی که از اجتناب به طغوت در ذهن بیاید عدم رجوع به طغوت در قضاوت است که در این زمینه آیات و روایات فراوانی وجود دارد مثلاً قرآن کریم می‌فرماید: «آیا ندیدی کسانی را که گمان می‌کنند به آنچه [از کتاب‌های آسمانی که] بر تو و پیش از تو نازل شده، ایمان آورده‌اند، در حالی که می‌خواهند برای داوری نزد طغوت و حکام باطل بروند؟! با اینکه به آن‌ها دستور داده شده که به طغوت کافر شوند. اما شیطان می‌خواهد آنان را در گمراهی دوری بیفکند.»

امام صادق (علیه السلام) - هر کجا که بین یک فرد و فرد دیگر، بر سر مسأله‌ای منازعه و اختلاف باشد و آن فرد جهت حکم و قضاوت بینشان، طرف مقابل را به رجوع به یکی از برادران مسلمانش [جهت قضاوت بینشان] دعوت کند، اما طرف مقابل نپذیرد و قضاوت را به این‌ها (حاکمان ظالم) ارجاع دهد، همانند کسانی است که خداوند درباره‌ی آن‌ها می‌فرماید: «أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ».

در آیات و روایات متعددی مصادیق اجتناب از طغوت بیان شد اما به نظر می‌رسد اجتناب از طغوت محدود به این چند مورد خاص نمی‌شود بلکه ذکر این موارد فقط ذکر برخی از مصادیق آن بوده است. آیت الله سیفی مازندرانی در این زمینه می‌فرماید: آیات «وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنْ اُعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ» و «أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ» اطلاق دارند و شامل همه‌ی مصادیق می‌شود.

ایشان در ادامه می‌فرمایند رجوع به طغوت و رکون به او و انقیاد به او امرش کاشف از ایمان به اوست و این مخالف ایمان به خداست. بخاطر همین است که تحاکم به طغوت مورد عتاب واقع شده و اجتناب از آن کفر به آن دانسته شده است. این ملاک مختص به تحاکم به طغوت در مورد مخاصمات که مورد آیه‌ی شریفه است نمی‌باشد. بلکه اعم از هرگونه رجوع به طغوت و رکون به او در جمیع شوون زندگی است و حرام بودن انقیاد از او امرش در همه‌ی امور است.

جشنواره‌های علمی، فرهنگی، ورزشی و نظامی که در هر نظام و حکومتی شکل می‌گیرد، بی‌هدف و غرض نیست، قطعاً هزینه‌های هنگفتی که برای هر مراسمی خرج می‌شود به دنبال سیاست‌های آن نظام است. البته اهداف از برگزاری جشنواره‌ها ممکن است متفاوت باشد گاهی برای رفع مشکلات علمی و فرهنگی است. گاهی برای تثبیت قدرت، تقویت مادی و معنوی آن است و گاه برای مشروعیت بخشی به یک حکومت و حتی گاهی برای منکوب کردن و تضعیف دشمن جشنواره‌هایی را برگزار می‌کنند. البته غالباً این اهداف برای مردم پوشیده است اما سیاست‌گذاران بخوبی به آن واقف اند و بی‌جهت چنین مراسمی را برگزار نمی‌کنند.

حال که روشن شد طغوت چند ساحت دارد (حاکم طاغوتی، قانون طاغوتی و نظام طاغوتی)، و اجتناب از طغوت فقط عدم رجوع برای تحاکم نیست بلکه تمام شوون زندگی را در بر می‌گیرد. (یعنی مومن باید در تمام ابعاد زندگی اعم از اعتقادات، اخلاقیات، امور اجتماعی و سیاسی از طغوت دوری کند و در چارچوب دستورات الهی حرکت کند) و از طرفی شارع مقدس دستور به اجتناب از طغوت داده و وجوبش روشن است. به نظر می‌رسد شرکت در جشنواره‌های نظام یا نظام‌های طاغوتی بخصوص اینکه جشنواره باعث کسب وجهه و تقویت برگزارکننده‌ی آن می‌شود جایز نیست. زیرا به نوعی نزدیکی به طغوت می‌شود. (البته استثنائاتی دارد که در فصل دوم همین بخش ذکر می‌گردد). اما جشنواره‌ای در نظام یا حکومت اسلامی و توحیدی برگزار شود شرکت کردن در آن نه تنها اشکالی ندارد بلکه رجحان هم دارد زیرا باعث ایجاد وجهه و شوکت برای جامعه‌ی اسلامی می‌شود.

۴. نتیجه گیری

اجتناب از طاغوت یکی از مفاهیم کلیدی و بنیادین دین اسلام است که تمام ابعاد اعتقادی، عبادی و اجتماعی زندگی مسلمانان را دربرمی گیرد. طاغوت به عنوان هر عاملی که انسان را از بندگی خداوند دور کند، در آیات و روایات به شدت مورد مذمت قرار گرفته و اجتناب از آن به عنوان یکی از ارکان اصلی توحید معرفی شده است. این پژوهش نشان داد که مفهوم اجتناب از طاغوت تنها به عدم اطاعت از قوانین و حاکمان طاغوتی محدود نمی شود، بلکه هرگونه تعامل، نزدیکی یا پذیرش مشروعیت این نظامها، مصداق عدم اجتناب محسوب می شود.

در این راستا، جشنواره های بین المللی به عنوان ابزارهایی برای تقویت قدرت و مشروعیت نظام های طاغوتی بررسی شدند. این جشنواره ها که اغلب با اهدافی ظاهراً علمی، فرهنگی یا ورزشی برگزار می شوند، در واقع بخشی از سیاست های کلان نظام های حاکم هستند که می توانند به ترویج ایدئولوژی های طاغوتی کمک کنند. از این رو، شرکت در این رویدادها، به ویژه اگر موجب تقویت یا مشروعیت بخشی به نظام طاغوتی شود، از نظر فقهی حرام است.

در مقابل، اگر جشنواره های در چارچوب نظام اسلامی و در راستای تقویت ارزش های الهی و اسلامی برگزار شود، شرکت در آن نه تنها جایز است، بلکه می تواند از منظر دینی مستحب یا حتی واجب باشد. این موضوع بیانگر تفاوت ماهوی میان جشنواره های وابسته به نظام های طاغوتی و رویدادهایی است که در نظام اسلامی برگزار می شوند.

بنابراین، مؤمنان موظفاند در برخورد با این گونه مراسم ها، دیدگاهی دقیق و مبتنی بر اصول توحید و احکام اسلامی اتخاذ کنند. از یک سو باید از هرگونه تعامل یا مشارکت در رویدادهایی که به تقویت طاغوت منجر می شوند، پرهیز کنند و از سوی دیگر، باید در حمایت از مراسمات و رویدادهای اسلامی که موجب تقویت جایگاه دین و نظام اسلامی می شوند، مشارکت فعال داشته باشند. این امر نه تنها وظیفه ای شرعی، بلکه راهکاری برای حفظ هویت اسلامی در دنیای معاصر است.

این پژوهش با تأکید بر اهمیت اجتناب از طاغوت در تمام شئون زندگی، به ویژه در مواجهه با ابزارهای فرهنگی و اجتماعی، راهنمایی برای مسلمانان در اتخاذ تصمیم های صحیح بر اساس مبانی توحیدی ارائه می دهد.

منابع:

۱. قرآن کریم.
۲. تفسیر المیزان، علامه طباطبائی.
۳. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، «مفردات ألفاظ القرآن»، اول، دارالقلم، بیروت، ۱۴۱۲ق.
۴. سیفی مازندرانی، علی اکبر، «دلیل تحریر الوسیله- ولایة الفقیه»، دوم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی قدس سره، تهران، ۱۴۲۸ق.
۵. جوادی، عبدالله، «خمس رسائل»، بی چا، مؤسسه نشر اسلامی جامعه مدرسین، قم، ۱۴۰۴ق.
۶. تفسیر اهل بیت علیهم السلام ج ۷، ص ۶۳۰- العیاشی، ج ۲،
۷. استرآبادی، علی، تأویل الآیات الظاهره،
۸. فاضل لنکرانی، محمد، تفصیل الشریعة فی شرح تحریر الوسیله - القضاء و الشهادات؛